

NORA BOSSONGOVÁ

NÁMĚSTÍ ŘÍŠSKÉHO KANCLÉŘE

Z němčiny přeložila Jitka Nešporová

ARGO

NORA BOSSONGOVÁ

NÁMĚSTÍ ŘÍŠSKÉHO KANCLÉŘE

Z německého originálu *Reichskanzlerplatz*, vydaného
nakladatelstvím Suhrkamp roku 2024, přeložila Jitka Nešporová.

Odpovědná redaktorka Alena Pokorná.

Jazyková redakce Monika Loderová.

Korektorka Marcela Blažková.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Obálka Gabriela Sigaud.

Grafická úprava a sazba Ivan Mráz.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3,

argo@argo.cz, www.argo.cz,

roku 2026 jako svou 6139. publikaci.

Vytiskla tiskárna Finidr.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-5037-7

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS

sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice

tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387

e-mail: odbyt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit
v internetovém knihkupectví www.kosmas.cz

*Co jste vy – byli jsme i my
co jsme my – budete i vy*

nápis u hřbitova v Pritzwalku

1919–1927

MADAME QUANDTOVÁ

Dlouho jsem o smrti neměl žádnou představu. Příběhy, které mi v dětství vyprávěli rodiče, o nebi a andělech, plamenech a pekle, mi připadaly tak odtažité, že jsem se jich ani nebál. Prarodiče mi umřeli dřív, než jsem se narodil, a možná právě proto jsem nedokázal pochopit význam této naprosté ztráty, a to, že pár dní před koncem mého prvního školního roku visel otcův život na vlásku, přede mnou matka svědomitě skrývala.

Také to, na co dnes myslím, není zřejmě víc než jen berlíčka. Myslím na Hellmutovu mámu. Zemřela brzy po válce na španělskou chřipku, a já ji nikdy nepoznal. Hellmut přišel do naší třídy až o pár měsíců později, bledý a hubený, jako by nemocný byl on sám. Smrt matky bylo to první, co jsme se o něm dozvěděli, a hned nato že jeho otec vede velký podnik. O přestávce nás učitel poslal, abychom mu vyjádřili upřímnou soustrast, a nikdo tak úplně nevěděl, jestli kvůli tomu prvnímu, nebo tomu druhému.

Mé máti imponovalo jméno jeho rodiny, zato otec tvrdil, že o někom, kdo by se jmenoval Quandt, v generálním štábu ještě neslyšel. Máma mě nutila, abych napsal kondolenci, ale nenacházel jsem vhodná slova. Hellmutova matka přece nepadla za vlast jako otcové, kteří se nevrátili z války, její smrt vůbec nedávala smysl. Napsal jsem to a vzápětí jsem papírek roztrhal, znělo to jako výčitka.

Ukázal jsem mámě zalepenou obálku s adresou a černým smutečním lemem, načež mě s patnácti feniky na známku poslala na poštu. Venku jsem prázdnou obálku vyhodil do koše. Za peníze jsem si chtěl koupit kousek čokolády, ale váhal jsem a později jsem ty drobné přihodil do plecháčku jednoho válečného invalidy. Věřil jsem, že se tak možná zbavím výčitek svědomí.

Přesto jsem se vyhybal situacím, v nichž bych se ocitl s Hellmutem o samotě. Při převlékání na tělocvik jsme oba patřili k těm nejpomalejším. Když byli v místnosti nakyslé dětským potem a magnezii už jenom tři nebo čtyři kluci, bál jsem se, že tam zůstanu s Hellmutem sám. Pokud bych nic neřekl, bylo by to, jako bych svou nedbalost schvaloval; kdybych ovšem něco řekl, zas bych tím Hellmutovi ztrátu matky připomínal. Čím víc se čas vhodný ke kondolování vzdaloval, brzy to bylo šest měsíců, pak už i víc než rok, tím trapnější to celé bylo. Prchal jsem ze šatny většinou s rozvázanými tkaničkami.

Potom nastal týden po velikonočních prázdninách, od Hellmutova příchodu na Arndtovo gymnázium měly záhy uplynout dva roky, a ačkoli mi bylo teprve dvanáct a o politice jsem nic nevěděl, cítil jsem, jak to na školním dvoře vše, i když půda byla umrzlá a od úst všem stoupaly obláčky páry. Krátce před Velikonocemi se komunisti pomocí střelných zbraní a výbušnin pokusili o převrat. Říšský prezident Friedrich Ebert vyhlásil výjimečný stav a při nepokojích bylo zastřeleno téměř dvě stě lidí. Opět jsem myslel na smrt a na to, jak absurdní a definitivní to musí být.

Když se na mě Hellmut při vyučování otočil, cítil jsem se nepříjemně. Vytrhl jsem ze sešitu list a napsal na něj kondolenci. Najednou to šlo docela snadno. Psal jsem, že jsem mu chtěl už dávno napsat, ale nenacházel jsem správná slova. Možná správná slova ani neexistují, ale i tak by měl vědět, že mi jeho zármutek není lhostejný. Rád bych mu to býval trochu ulehčil a zároveň jsem věděl, že to nejde.

O přestávce jsem za ním šel. Mluvil se dvěma hochy z vyšší třídy, kteří přes týden stejně jako on bydleli v internátu Wettin, a jenom neochotně se na mě otočil. Řekl jsem, že je mi to líto, a předal mu lísteček.

Pochopitelně nechápal, co mám na mysli, vždyť to bylo už dávno. Oba starší kluci se ušklíbli a mně zrudly uši. Nato se Hellmutův obličej rozjasnil, a snad aby mě zachránil, ujistil mě, že to není tak hrozné, vždyť přece byli lyžovat, a učivo že můžeme dohnat někdy jindy. Zase se odvrátil, ale já za ním pořád stál a polohlasem se přeptal: Zítřka?

Ne, v neděli, opáčil, a nejspíš jenom proto, aby se mě zbavil, dodal ještě: To budu doma.

II

Později jsem si říkal, proč o přestávce naši domluvu prostě zas nezrušil. Možná mu to připadalo jako scestný nápad, že bych se vážně ocitl před vilou jeho otce. Tenkrát jsem nad tím nepřemýšlel, na mámu jsem s tím vyrukoval jako s dobrou známkou. Přichystala mi můj nejlepší oblek a dala mi peníze na květiny. Jenom žádné růže, poučovala mě, a tak jsem v neděli Hellmutově nevlastní matce předával kytici karafiátů. Netušil jsem ještě, že jsou spojovány s komunisty, a ona na sobě nedala nic znát. Zaujaly mě její velké, chladné oči, a její tvář mi připomínala madonu z mramoru, kterou jsme jednou viděli s rodiči na výletě ve Florencii.

Protože mluvila velmi dobře francouzsky, říkal jí Hellmut madame Quandtová. Mámo jí nebudu říkat nikdy, jen abys věděl. Mně připadalo mademoiselle vhodnější, ale to samozřejmě nešlo, vždyť byla vdaná, navíc za pána domu. Svatba se konala před třemi měsíci. Nebyla ani o sedm let starší než Hellmut. V listopadu toho roku měla mít dvacáté narozeniny, a teď byl duben.

Hellmut mě ve svém pokoji provedl kolem polic, kde byly jeho hračky vystavené jako v nějakém obchodním domě. Všechno vypadalo netknutě. Teď už je na to pochopitelně velký, podotkl a vzal do ruky model jednoho auta. Mohli bychom ale jít ven a utopit autíčka v jezeře.

To by madame Quandtovou uvedlo do rozpaků, protože by nevěděla, jestli mu za to smí vyhubovat.

Poslušně jsem šel za ním a rozbil závodní model Romano na parkové cestičce. Ráfek popraskal a jedno gumové kolečko se odkutálelo do trávníku. Když jsem se rozhlédl, uvědomil jsem si, že duben tu vypadá jako začátek léta. Stromy kvetly fialově a nachově, záhony pokrývala modrá záplava okvětních plátků. Vzadu, na písčném podloží Babelsbergu, stála vila s členitou střechou a bezpočtem oken, čistá, strnulá a monstrózní.

Ten dopis byl zvláštní, řekl Hellmut a kopl do autíčka. Vlastně kýčovitý. Zíral jsem na kosočtverce v dlažbě chodníku a chtěl se omluvit, ale Hellmut pokračoval: Kondolence takové nebývají. Tak upřímné. Tam spíš lidi pro samou bezmoc lžou ještě víc než jindy. Asi se mu to líbilo, dodal, ale jistý si tím není.

Na břehu jezera mi ukázal, jak se loví žáby keserem. Rychlým pohybem paže nahodil síť, která se ponořila do vody. Jedna žába se zachytila, zmítala sebou, když mi ji Hellmut držel u obličeje. Roztáhla své hadovité končetiny a poulila na mě oči. Líbilo se mi, jak se Hellmut směje, i když v tom možná byla i stopa zloby. Pak ho žába přestala zajímat, hodil ji do křoví a rýpal násadou podběráku v žabím potěru, až se po hladině začaly rozbíhat bublinky.

Víš, jak se dřív jmenovala? zeptal se zničehonic, a já už nedokážu říct, odkud jsem to jméno znal, ale odpověděl jsem: Myslím, že Ritschelová.

Hellmut se smál, jako se předtím smál té žábě.

Předtím, řekl.

Nechápal jsem, co tím myslí. Nedokázal jsem si představit, že madame Quandtová byla už jednou vdaná a teď že je vdova. Jistěže kvůli válce bylo možné ledacos, madame Quandtová mohla v sedmnácti obdržet zprávu, že její muž padl, ale to nezapadalo do zběžného obrázku, jaký jsem si o ní udělal, v něm se mi jevila ryzí a vznešená jako Panna Marie.

Předtím se jmenovala Friedländerová, řekl Hellmut.

Je Židovka? zeptal jsem se.

Její nevlastní otec je Žid, a lepší jméno dostat nemohla. Po krátké odmlce dodal: Nic proti Židům nemáme, ale u nás v rodině by snad být nemuseli. Lidi toho napovídají. A my přece musíme pořád myslet hlavně na obchod.

V tu chvíli vypadal starší, jako malý dospělý, a já si představoval, jak sedí v koženém chesterfieldu se sklenkou koňaku a žhnoucím koncem doutníku ukazuje směrem k oknu. Po letech, když jsem se doslechl, že Quandt převzal německou továrnu na výrobu zbraní a munice a že se podílel na stavbě ubikací pro nasazené v továrně na akumulátory, vždycky jsem musel myslet na tuhle vidinu Hellmuta s doutníkem a ptal jsem se sám sebe, jestli on by to udělal jinak než jeho otec a bratr.

Vyprávěl ještě něco o madame Quandtové, že vyrůstala v katolickém internátu, u jeptišek, kde musely od rána do večera klečat a modlit se, a teď že je protestantka stejně jako všichni v rodině Quandtových. Mění svoje jméno a víru tak často, poznamenal Hellmut, co já vím, jaká ve

skutečnosti je. Možná to ani ona sama nedokáže říct. Víš, zašeptal, máma by řekla, že madame Quandtová nosí i naše jméno jen jako masku.

III

Vyrostl jsem v idylickém světě. Přinejmenším celé dětství jsem si to myslel. Odehrávalo se na 230 metrech čtverečních, jež prostupovala vůně čerstvého kakaa a starých šedíků a ve výšce je lemovaly zdobné štuky. Matka milovala francouzské romány a otec praskání gramofonu. Většině mých kamarádů nahradilo otce válečné zpravodajství, a třebaže se později někteří z těchto otců vrátili, do rodin už nezapadli. S výjimkou oněch pár týdnů na konci první třídy mi nikdy nikdo nescházel.

Všude v bytě se nacházely fotky otce v důstojnické uniformě a občas jsem si říkal, že nejsou podobiznami otce, ale že otec je zpodoběním těch fotografií. Nad manželskou postelí rodičů visel portrét Viléma II. v přilbě s hrotem a v salonu fotografie prarodičů, poslední připomínka předchozí generace. Sépiová barva byla už tak zažloutlá, že jsem rozeznával leda jezevčíka s tmavou srstí uprostřed snímku. Slyšel na jméno Waldemar a stejně jako všechno ostatní na tomto záběru už patřil na onen svět.

Na podlaze berlínského pokoje se probudil k novému životu, rodiče mi totiž k pátým narozeninám darovali plyšového psa, od kterého jsem se na dlouhé roky nehnul. Berlínskému pokoji kralovala Annie, měl jen jedno malé okno. I v létě se tu muselo svítit, když si naše hospodyně pobrukovala při žehlení a šití a nevadilo jí, že jsem kolem

ní stavěl dráhu pro svůj dřevěný vláček. Ze zbytků látek jsem pro Waldemara vystlal košík a četl mu z knížek, zčásti popaměti a zčásti podle fantazie, protože jsem ještě neuměl celou abecedu. Na pokoj navazovala nevyužívaná místnost, ve které jsem pro Waldemara schraňoval, co jsem kde našel, ať už to byl provázek z balíku, žaludy, nebo prasklý kolíček na prádlo. Nikdo mi neřekl, že to byl vlastně pokojík pro mého sourozence, který se nikdy nenarodil.

Večer se otec vyptával na moje hry s takovou vážností, jako by je srovnával se svou prací u psacího stolu, a až mnohem později jsem pochopil, že ani ta nebyla ničím jiným než dětskými hřítkami pro dospělé. Ráno v osm hodin usedl v pracovně ke svému mohutnému stolu z třeshňového dřeva. Trůnil tam devět hodin a studoval noviny, šachové partie, historické bitevní plány, jediným vyrušením byly přestávky na jídlo, ve dvanáct oběd, v půl čtvrté čaj a sušenky. Otec miloval dochvilnost, to jediné mu totiž zbylo z jeho vojenské kariéry. Venku zuřila světová válka, a tady uvnitř si dva hoši hráli na každodenní život, který už nebyl či ještě nebyl jejich.

Otcův skutečný život se odehrál před mým narozením a mně připadal tak tajemný a vzrušující jako dobrodružství v sešitových románech, které jsem si čas od času vyškemral na rodičích. Odehrával se v roce 1900 a jeho součástí byli boxeři a vdova po císaři jménem Cixi, kterou jsem si představoval zahalenou v pruzích hedvábí jako v kokonu, zatímco boxeři před mým vnitřním zrakem vstupovali do ringu jako armáda složená z bezpočtu

Jacků Johnsonů, aby vyhrávali jedno mistrovství světa za druhým.

Otec tenkrát hájil německé císařství v Číně a stálo ho to dva prsty na pravé ruce. Máti neměla ráda, když o téhle době vypravoval, jistě proto, domníval jsem se, že tehdy ještě nehrála v jeho příběhu žádnou roli a po jeho boku musel stát někdo jiný, já neznal ani jméno.

Také já jsem se chtěl stát generálem anebo přinejmenším boxerem, rodiče o tom však neměli valné mínění. Jednoho březnového rána roku 1915, když se otec zadíval sám na sebe na nemocničním lůžku a zvenku přitom slyšel ptačí cvrlikání, byl můj osud zpečetěn. Měl jsem se stát diplomatem, pročez jsme v létě jezdívali do Nice, Lausanne nebo Florencie, kde mě rodiče seznamovali s krásou gotických chrámových fasád a obzorem Středomoří, a když jsem později přešel na gymnázium, obstarali mi soukromého učitele francouzštiny a italštiny. Rodiče na mě čekali v kavárnách, obklopeni fontánami, karyatidami a elegantními číšník, načež jsem jim odpoledne slovo za slovem líčil své pokroky. Dokonce i portrét císaře ustoupil vedutě na mostě Ponte Vecchio, krátce poté, co panovník abdikoval.

Měl jsem se učit také anglicky, otcovo revma však znemožňovalo delší pobyt na britských ostrovech, ačkoliv si myslím, že ve skutečnosti to bylo kvůli máti, která za deště nechtěla trávit ještě i léto. Otec jí vůbec častokrát posloužil jako záminka. Když s ohledem na otcovo zdraví na poslední chvíli odmítala pozvání od známých, na jejichž nedůvtip

a nezáživnost společných večerů si stěžovala už několik dnů, svezla se s tím i tichá výčitka, a otec poslušně sehrál roli nemocného a viníka, vždyť poslušnost pro něho byla nejvyšší ctností.

Jednou při procházce jsme potkali otcova bývalého pobočníka Faulbergera, který se mezitím stal majorem na nově zřízeném říšském ministerstvu obrany. Bavili se o někdejším průběhu fronty ve Francii, o triumfu generála polního maršála Mackensena v bitvě u Tannenbergu, a otec vysvětloval, co bylo z jeho pohledu nutné po uzavření Versailleské smlouvy. Major Faulberger ho po několika větách mírným tónem přerušil.

S dovolením, pane generále, vy ale mluvíte o jiné armádě. Té dnešní už nerozumíte.

Otec se na něho konsternovaně zahleděl. Víc, než si myslíte, opáčil. Pořád ještě mám všech pět pohromadě.

Pokračovali jsme dál a mýjeli jsme bránu do dvora, odkud pronikalo monotónní kovové bušení. Otec zíral na tři muže, kteří seděli obkročmo na dělu a chystali se ho rozebrat. Zatvářil se tak, že jsem nedokázal odhadnout, jestli je zděšený, nebo pobavený. Vzápětí se opět ovládl a přikyvoval v rytmu úderů kladiva. Takhle je to správné, dodal na vysvětlenou. Přinejmenším logické.

Později, když už jsme byli zase doma, jsem ho pozoroval z berlínského pokoje, jak na chodbě otevřel šatní skříň. Dlouhé minuty stál bez hnutí před svou starou uniformou, pak natáhl ruku a přejel přes nárameník. Jeho pohled mi tehdy připadal prázdný, dnes si ale myslím, že se v něm

zračil údiv a stesk, s nímž se díváme za člověkem, o kterém jsme se kdysi mylně domnívali, že nás miluje. Jakmile se ozvaly kroky v salonu, rychle a neslyšně zavřel dveře skříně a pěstmi se opřel o příborník. Pendlovky v salonu odbily šest a já si poprvé uvědomil, jaké dusno a ticho u nás panovalo.